

KOMMENTARER: KLAUS TÖRNUDD

Putins egen verklighet

BILÄGGANDE av konflikter mellan individer, grupper eller stater är ett välkänt tema inom samhällsvetenskapen, och det finns en hel del praktisk erfarenhet och teoretisk kunskap på området. En av metoderna för att främja konfliktlösning är utredning av fakta (*fact-finding*). Om fakta i en konflikt inte uppfattas på samma sätt av parterna blir allting svårare. Dessvärre finns det otaliga exempel på att parterna har olika perceptioner, det vill säga olika uppfattningar av innehållet i samma verklighet. Här ser vi ett av grundproblemen i all internationell politik. Forskningen kan för övrigt också gå vidare och fråga varför det finns så olika uppfattningar. Man kan söka hjälp i psykologin. Två av våra mest aktiva forskare på den internationella politikens område, Tuomas Forsberg och Christer Pursiainen, har nyligen bidragit med boken *The Psychology of Foreign Policy* (391 s., Palgrave, Macmillan 2021). Vladimir Putin förekommer i boken på flera än trettio olika ställen, oftare än någon annan aktuell politiker.

DET ÄR NU ÖPPET KRIG mellan två stora stater i Europa. Det kunde hittills ingen vänta sig. Det började med en kris, som helt och hållet har skapats av en enda person, president Putin i Ryssland. Det är svårt att veta hur mycket han själv tror på den verklighetsbeskrivning, som Rysslands befolkning har serverats i alla statskontrollerade media

– att Ukraina styrs av narkomaner och nynazister under amerikansk kontroll. Det är slående hur lättvindigt den ryska propagandan talar om folkmord (genocid), ett begrepp som syftar på strävan att systematiskt utrota en viss folkgrupp och som har definierats noga i den internationella konventionen mot folkmord av år 1948. Nu har det påståtts, att Ukraina sedan länge strävar att förinta den rysktalande befolkningen i östra Ukraina.

I själva verket är Ukraina ett tvåspråkigt land, där ukrainskan betraktas som det egentliga nationalspråket och som ett viktigt element i befästande av den nationella identiteten. I offentligheten har ryska språket ändå haft en prominent plats, inte minst i huvudstaden Kiev. Enligt alla vittnesbörd har också de rysktalande invånarna i östra Ukraina brukat betrakta sig som ukrainare och således identifiera sig med det ukrainska hemlandet. Strider mellan språkgrupperna har man hittills inte hört talas om.

PUTINS IDEOLOGI och världsbild kommer ännu att studeras och analyseras länge. Enligt en tolkning, som har framförts av Yale-professorn Timothy Snyder i boken *The Road to Unfreedom* (2018) och nyligen refererats av Jason Stanley i *The Guardian* står han för en rysk version av antisemitisk fascism, inspirerad av ultrakonservativa nationalistiska filosofer som Alexander Dugin och Alexander Prochanov. Ett oberoende Ukraina med

den judiska presidenten Volodymyr Zelenskyj uppfattas då som ett existentiellt hot mot det nationella Ryssland. Till fienderna räknas också etniska och religiösa minoriteter, liberaler, feminister, immigranter och homosexuella. Putin är då den som kan återställa imperiets gamla gloria.

Enligt ett annat lögnaktigt påstående av Putin strävar Ukraina i konspiration med Förenta staterna att skaffa egna kärnvapen. Samtidigt planeras enligt Putin utplacering av amerikanska kärnvapen på ukrainskt territorium. I verkligheten avstod Ukraina i början av 1990-talet från den betydande kärnvapenarsenal, som fanns lagrad i landet som en kvarleva från den sovjetiska regimen. Enligt det så kallade Budapest-memorandumet av år 1994 skulle kärnvapnen överlåtas till Ryssland, men samtidigt fick Ukraina garantier av Förenta staterna, Ryssland och Storbritannien beträffande sin egen säkerhet och gränsernas integritet. Begripligt nog betraktar Ukraina numera Budapest-memorandumet som värdelöst. Det kränktes av Ryssland med Krim-ockupationen år 2014 samt nyligen på nytt genom erkännandet av Donbass-republikerna. Att därav dra slutsatsen att Ukraina eftersträvar egna kärnvapen tyder på en konspiratorisk tolkning av verkligheten som är mera än långsökt.

PUTINS OFFENTLIGA uttalanden från den senaste tiden ger en viss föreställning om hans världsbild, vars byggstenar hämtas från geografien och hans egen tolkning av historien. Nu har alla masker kastats. Ukrainas suveränitet respekteras inte av Putin, och han nedlåter sig inte att tala med Ukrainas folkvalda president Zelenskyj, som han tydligen föraktar. Anfallskriget mot Ukraina har som målsättning att underkiva grannstaten. Ryssland är ett starkt militariserat samhälle, och vapnen är det enda instrument för maktutövning som Putin förfogar över och förstår sig på. Protester och sanktioner från Europeiska unionen och andra västländer anser sig Putin tydligen kunna ignorera. Däremot ingår i världsbilden också en *glavnyj protivnik*, en huvudmotståndare, nämligen Förenta Staterna och försvarsalliansen Nato. I Putins ögon är den västliga världen fiendlig och farlig. Han är ute efter geopolitisk hämnd, och han har redan hotat med att använda taktiska kärnvapen. Det skulle vara en

katastrof, som med alla medel måste förhindras. Att den globala stabiliteten sedan länge baseras på ömsesidig avskräckning med massförstörelsevapen är en absurditet, vars bräcklighet då och då kommer till synes.

Om det inte fanns en synlig strävan från Rysslands sida att skapa intressesfärer i väst, det vill säga vidga området för direkt påverkan och maktutövning från Moskva, skulle det vara svårt att se rationella skäl för friktion och konflikter mellan Ryssland och Västeuropa. Tvärtom, det finns gott om utrymme för fredlig interaktion, handel, kulturutbyte, turism med mera. I väst har man nog vetat, att Ryssland är en korrumpierad diktaturstat, som bland annat ägnar sig åt lönnmord på politiska motståndare, där valresultaten bygger på en hel del fusk och där man inte kan lita på individer och institutioner. För att Ryssland skall bli en rättsstat fordras grundliga förändringar. Hittills har man inte kommit nära det idealet, men staterna i Västeuropa har haft en hel del overseende med läget och kanske skött relationerna österut med det delvis omedvetna antagandet, att Ryssland tack vare flitigt odlade av mänskliga och affärsmässiga kontakter långsamt kan normaliseras.

Nu ser det ut som att dessa förhoppningar har kommit på skam. Det är helt naturligt att man i Finland erinrar sig vinterkriget. Det har berättats, att de sovjetiska angripande styrkorna hösten 1939 hade med sig en hornorkester, avsedd att uppträda vid den förväntade paradmarschen i Helsingfors. Också Stalin levde i en annan värld, som inte motsvarade verkligheten i Finland. Den sovjetiska aggressionen emottogs inte då av jublande folkmassor, lika litet som inkräktarna i Ukraina vintern 2022.

NÄR DETTA SKRIVES kan krigets alla följder ännu inte förutses. Krigshandlingarna riktas allt mera mot civila mål i Ukraina. Vissa följder är uppenbara redan nu. De naturliga relationerna mellan invånarna i Ukraina och Ryssland har fördärvats för en lång tid framåt. Viljan att idka fredligt samröre med Ryssland i Västeuropa har också till stor del förstörts. Här gäller det ändå att göra noggranna distinktioner. På längre sikt måste man kunna fortsätta att umgås fredligt med ryssar, men besvikelse och misstänksamhet kommer att präglade mycket av hållningen på statlig nivå. Finns det någon politisk

Vändpunkten

HAN SKULLE göra Ryssland stort igen. Det blev tvärtom. Förutom att förstöra Ukraina har den ryska diktatorn redan nu tillfogat sitt eget land obotliga skador för lång tid framåt. I första hand genom tiotusentals nya, helt onödiga dödsoffer på bägge sidor – bland angräpnare och angräpnade. Som biprodukt förvandlas stora ukrainska städer till grus och Ryssland självt till en pariastat.

Ukrainas förtvivlade motstånd mot aggressorn, under ledning av president Zelenskyj, aktualiserar Brechts kärva sentens: ”olyckligt det land som behöver hjältar”.

PUTINS ”SPECIALOPERATION” i Ukraina inleddes för snart åtta år sen. Hur den än slutar, är det redan nu uppenbart att den massivt upptrappade attacken den 24 februari i år byggde på en enorm felkalkyl. Jämförd med den lika samvetslösa kolle-

gan Donald Trump hade Putin hittills framstått som den kyligt rationella. Därför var detta språng ut i mörkret trots allt oförutsett. Mycket få räknade på allvar med att Putin skulle starta ett nytt krig mitt i Europa, att han skulle ”göra en Milošević”.

Slutet för Milošević – och för Saddam Hussein, som 1990 invaderade Kuwait – borde visserligen avskräcka. Men sannolikt hoppas Putin snarare vara en rysk George W Bush, presidenten som oprovocerat och ostraffat invaderade Irak 2003.

PUTIN HAR RÄKNAT FEL om att snabbt slå ut Ukraina, på samma sätt som Donald Trump räknade fel, för ett drygt år sen, om att snabbt slå ut USA-kongressen. Följderna av Putins brott är förstås redan nu långt mera katastrofala, men beredskapen att motivera våld med fullständiga lögnar (”jag vann valet”; ”folkmord på ryssar”) är densamma.

Jublet bland vanliga ryssar efter ockupationen av

ledare i Västeuropa som kan väntas hälsa Putin välkommen på besök? Men vi har alltid Ryssland som granne, och den relationen måste hanteras med omsorg också i framtiden. Putin har tyvärr gjort det svårare. Många tycker nu, att landet bortom östgränsen inte längre är detsamma, att det har blivit oberäkneligt och farligare än förr. För att bygga upp något hållbart med vår granne efter Putin måste vi förmodligen sätta vårt hopp till den yngre generationen.

EN SPONTAN folklig reaktion i Finland just nu är att opinionen för ett Nato-medlemskap snabbt, plötsligt och kraftigt har förstärkts. Många har troligen läst in ganska mycket i begreppet ”säkerhetsgaranti”, som brukar förekomma i Nato-debatten. Vad garantin verkligen skulle innebära i praktiken för en liten frontlinjestat med lång gräns mot Ryss-

land kräver noggrant övervägande med beaktande av alla konsekvenser. Vad är det som garanteras och med vilka resurser? För egen del har jag hittills utgått från att Finlands självständiga försvar jämte samarbete med Sverige och flera andra väststater, medlemskap i EU och partnerskap i Nato ger så mycket avskräckning, som vi rimligtvis kan upp- rätthålla. (I stället för ”avskräckning” skulle jag här för övrigt helst använda det franska ordet *dissuasion*.) Många fruktar, att Finland ändå står i tur som följande efter Ukraina. Det främsta och viktigaste målet för vår säkerhetspolitik måste vara att hålla kriget borta från Finland. Om det misslyckas och kriget ändå kommer, så gäller det i andra hand att se till att Finland aldrig mera står ensamt mot Ryssland.

15.3.2022

Krim 2014, och omvärldens lama reaktion, är medskyldiga till Putins kamikaze-beteende nu. Också de tidigare blixttackerna i Georgien, Syrien och Centralafrika, liksom det åttaåriga, maskerade kriget i östra Ukraina, var provballonger som invaggade Putin i föreställningen om västvärldens ointresse för ”främmande” länders öden.

DEN HÄR GÅNGEN, däremot, reagerar västvärlden så enigt och resolut att inte bara Kreml, utan också vi själva är överraskade. Inom sex dagar fattades inom EU mera radikala beslut än – som kommissionens ordförande Ursula von der Leyen konstaterade – under de sex föregående åren. Vid gränsen mot Ryssland har en ekonomisk järnridå dragits ner, all handel har blivit en image-risk, banksystemet Swift är avstängt, oligarkers kapital har frusits in, flygen lyfter inte, idrott och nyhetsbyråer bojkottas.

Ändå återstår ett stort hål i den nya järnridån, och genom det hålet strömmar gas. Säkert valde Kreml tidpunkten för invasionen med ett öga på årstiden: att det kontinentala Europa nu är som mest beroende av rysk energi. Genom att inte (kunna, våga) stänga gaskranarna bekostar Västeuropa nu dagligen det ryska anfallskriget – på grund av samma krig dessutom till chockhöjda priser.

Gasräkningen dryper nu av blod.

Å ANDRA SIDAN hade Putin nog inte räknat med att förlora större delen av sin valutareserv, skriver historikern Peter Englund i *Dagens Nyheter*:

Tveklöst väntade sig Putin symboliska åtgärder, som att lägga vantarna på olika oligarkers lyx-yachter. Men han räknade uppenbarligen inte med utelåsningen av den ryska centralbanken, som i ett enda smått genialt drag berövade Ryssland runt två tredjedelar av sin mödosamt ihop-

Bakgrund om Zelenskyj

I *Nya Argus* 1–2/2020 ingick två artiklar om Ukrainas president Volodymyr Zelenskyj, av Kalle Kniivilä respektive Kristina Rotkirch. Läs dem på nätet under http://www.kolumbus.fi/nya_argus/2020/1-2/index.html

samlade valutareserv på cirka 600 miljarder dollar, och som var tänkt att göra landet oåtkomligt för sanktioner. (Säga vad man vill om Stalin, men han skulle knappast ha placerat sin ekonomiska reserv i banker i Hitler-Tyskland.) (”Därför kommer Putin att förlora”, *DN* 13.3.2022)

Om Putins hopp står till Kina, som i skrivande stund inte tagit tydlig ställning till den ryska attacken, lönar det sig att minnas – och det gör säkert Peking – att Kinas handel med västvärlden beräknas vara 13 gånger större än Kinas med Ryssland.

EUROPA FRAMSTÅR plötsligt som enat över de lands-, parti- och ideologiska gränser som nyss verkade så viktiga. Hjälp strömmar till Ukraina, inte bara pengar utan också vapen – inklusive tyska, ditills ett tabu. Vi har också överraskats av en plötslig beredskap att ta emot flyktingar, också i EU:s ”skurkstater” Ungern och Polen. Fördömanden i parlamenten. Demonstrationer på gator och torg.

Inte heller inom Ryssland har protesterna uteblivit, men eftersom saken är så sjuk stryps de och slås omedelbart ner. Tusentals gatudemonstranter har burats in på olika håll i landet för att ha viftat med en pappbit – en droppe i havet, men kanske ett förebud trots allt. Att som 7000 vetenskapsidkare (och några hundra ortodoxa präster) underteckna ett manifest leder också till repressalier för ”oliktänkarna”. Själva orden ”krig” och ”invasion” är nu bannlysta från media – ett förbud som kunde vara taget direkt ur George Orwells *1984*. Att sprida fakta om det ryska anfallskrig som officiellt inte finns – och som enligt utrikesministern har som syfte att *förhindra att ett krig bryter ut* – kan nu ge upp till 15 års fängelse. Farväl till ”sammetsdiktaturen”, idag är repressionen och polisstaten uppenbara, våldet helt naket.

FÖRUTOM AV KRIM-KUPPEN 2014 – ur hans synvinkel suveränt lyckad – kände Putin sig säkert uppmuntrad av ”framgångarna” för hans belarusiska vasall Aleksandr Lukasjenko, som efter fejkvalet 2020 – och med ryskt bistånd – visade att det också i ett modernt, uppkopplat europeiskt land är helt möjligt att slå ner en bred oppositionsrörelse.

Men Ukraina är inte Belarus, inte ens efter åderlåtningen nu på miljontals flyende medborgare. Och

Franco, Hitler och Mussolini samarbetade för att störta Spaniens demokratiskt valda regering under inbördeskriget 1936–1939. Terrorbombningen av byn Guernica den 26 april 1937 väckte omvärldens avsky och förevigades av Pablo Picasso i en nästan 8 meter bred mural. Frivilliga från många länder – bland dem George Orwell – anslöt sig till regeringssidan. Även Stalins Sovjet sände trupper. De demokratiska staterna i Europa valde att hålla sig utanför konflikten. 1939 segrade fascisterna och fruktansvärda utrensningar följde. Franco behöll makten i Spanien till sin död 1975.

Observera färgerna på judosalens mattor. Vladimir Putin under ett träningspass med det ryska landslaget i Sochi 14.2.2019.

Utrikesminister Lavrov på Twitter 7.3.2022: syftet med Rysslands "militära special-operation" är att "förhindra att ett krig kunde utspelas på eller inledas från ukrainskt territorium".

att ett ockuperat Ukraina skulle vara hanterbart för Moskva på längre sikt tvivlar nästan alla bedömare på.

En annan fråga är sen när – om någonsin – det ryska folkets breda massa blir medvetna om att "specialoperationen" är ett storskaligt, blodigt anfälls-krig på det som nyligen var ett "broderfolk"? Även om de spontana, segerberusade hyllningarna till den ryska ledningen den här gången dröjer, befinner sig majoriteten i radioskugga och många tror uppriktigt på propagandan om "avnazifiering". Många andra väljer, av rädsla eller apati, att inte sticka ut.

Beredskapen till självkritik och *Vergangenheitsbewältigung* har av tradition inte varit välutvecklad i Ryssland. Att påminna om offren för Stalins terror (inklusive hans folk mord på miljontals ukrainare 1932–33, *holodomor*) har talande nog på nytt blivit livsfarligt under Putins regim. Och offerkoftan är ett bekvämt plagg: "sanktionerna är för att Väst vill plåga oss, så har det alltid varit".

ÄNDÅ KAN VI i en snar framtid, liksom under åren efter nazismens störtande, vänta oss att repliken "vi visste inte!" blir allmän också i Ryssland. Tills vidare är den ju dessutom sann, för dem som enbart har statliga media att tillgå.

Titeln på Hannu Salamans roman *Siinä näki-jä missä tekijä* (1972; sv. *Kommer upp i tö*) kan översättas ungefär "Där någon handlar finns någon som ser". Hundratusentals soldater ser nu en annan ukrainsk verklighet än den bild de matats med, långsamt krackelerar lögnen om en begränsad kirurgisk "operation" för att rädda det ukrainska broderfolket. Om det ännu för åtta år sen fanns många Moskva-vänliga ryssar i till exempel Odessa, så har Putins operationer effektivt vänt också den opinionen.

Putin har talat om att "avnazifiera" Ukraina. Det hade varit lyckligare om ryssarna vänt den kampanjen mot kalsongförgiftarna och mänskoräbrottslingarna i Kreml.

15.3.2022